

КОНЦЕПЦІЯ ВІЧНОГО БУТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЮДИНИ І НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТУ ЗА РОМАНОМ «ВІЧНИК» МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ: ВИВЧЕННЯ ТВОРУ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ ТА ВИЩІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (36) 2016

УДК – 821.161.2-31

Жила С. Концепція вічного буття національної людини і національного світу за романом «Вічник» Мирослава Дочинця: вивчення твору в середній школі та вищі; 18 стор.; бібліографічних джерел – 6, мова – українська.

Анотація. У статті досліджено назву роману Мирослава Дочинця «Вічник», фольклорні поля, проаналізовано полігамний образ людини-борця. Автор пропонує план практичного заняття, запитання для дискусійної проблемної бесіди, вікторину за твором.

Ключові слова: заголовок, перевал, дух, полігамний образ, фольклорні поля, практичне заняття, проблемна бесіда.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Панораму українського літературного життя сьогодні важко уявити без прози Мирослава Дочинця, яка за способом художнього моделювання світу і характерів є яскравою, живою і несхожою на інші твори. Ця проза філософсько-концентрична й атропоцентрична, насичена фольклорними полями, морально-етичними рефлексіями, сентенціями, максимами, психологічними колізіями. Письменник уміє витворити свій неповторний художній світ і приголомшувати читачів характером розгортання сюжетів, їхньою цілісністю, завершеністю, конфліктами, типами нарації, групуванням персонажів, символами, смисловим навантаженням деталей тощо.

Серед романів Мирослава Дочинця вигідно вирізняється «Вічник», який має необмежені можливості для виховання національно свідомого громадянина України, формування його гуманістичного світогляду, становлення людини з почуттям власної гідності, здатної до саморозвитку, самовираження, самоутвердження. На жаль, до сьогодні твір залишається недослідженим сучасними літературознавцями. **Метою** статті є аналіз жанрово-стильових, проблемно-тематичних особливостей роману Мирослава Дочинця «Вічник», розроблення моделі вивчення твору в середній і вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Твір Мирослава Дочинця маніфестує людину високого духовного гарту. Концептуальна особливість книги: національна людина є дух, а дух це особистість, уважне ставлення до Природи, людей, до Бога і до себе: «Без молитви, як без одягу, я не виходжу з дому. Молитви мої короткі і зазвичай подячні й покайні. Але буває, щось і прошу для себе. Прочу потрібно-сти. Щоб я був потрібний іншим, потрібний Господу і був потрібний собі. Се три камені, на яких постає моє земне життя» [1, с. 266].

Людина є кодом конечності і безкінечності, тлінності й вічності, свободи й необхідності: «Дивлюся на образи діда, матері, сестер, на їх онуків і

правнуків – і здається, що я на цьому світі був завжди. І буду вічно. Як той камінь. Камінь терпіння» [1, с. 274].

В образі-характері Вічника втілені найпосутніші риси карпатського мудреця Андрія Ворона, який прожив довге (104 роки) й красиве життя, хоча фортуна й не балувала його. За словами Мирослава Дочинця, доля круто потріпала чоловіка: «Навчався в гімназії, боронив Карпатську Україну, роками переховувався в лісовій пущі Карпат, вивчав травництво в Румунії, жив у відрубному монастирі, відбував каторгу на Колимі. Поневірявся світом, брав участь у різних експедиціях, чого тільки не навчився. Згодом повернувся в рідне Закарпаття, поселився в родичів у старій хижі. Жив із саду-городу, майстрував по селах, уздоровлював людей» [2, с. 3–4].

Досвід і життєві випробування цього велетня духу послужили авторові своєрідною моделлю для створення «сповіді великої душі, документа мудрого серця». Сьогодні про Андрія Ворона знає уся Україна. Це заслуга не тільки столітнього старця, а й письменника, який створив образ-персонаж незвичайної людини, надавши йому чітких індивідуальних рис – у зовнішності, в характері, в поведінці, в мові. Андрій Ворон шанований сьогодні серед українського, й інших народів, як знатник, відун.

Мирослав Дочинець створив потужний полігамний образ Вічника. Видо-жанрова конструкція роману-сповіді дозволила запропонувати оригінальну концепцію вічного буття національної людини і національного світу. Особлива система світовідчуття героя, його багатий внутрішній світ, складні стосунки з зовнішнім світом спонукали письменника давати головному персонажеві різні імена, оживляти їх на міфічному рівні, позаяк імення є могутнім зарядом енергії.

Головний герой роману – Вічник має ще й такі імена, як Знахар, Знатник, Босоркун (Босоркун, очевидно, утворене від босорканя – «ворожка, відьма, чаклунка [3, с. 237]; Босоркун – вітряник, гірський дух, який піднімає сильний вітер і літає з ним

непомітним [4, с. 29]), Характерник, Вічний Дід, Той, що живе в Чорній Хащі.

Як відомо, у найдавніші часи була язичницька духовна каста людей, що займалися магією і вважалися медіаторами між світом живих і світом мертвих. Їх називали волхвами, жерцями, чарівниками, відунами, віщунами, знахарями, потворниками (від творити). Їх шанували в народі й обожнювали навіть після смерті.

Здавна в Україні вважалося: ім'я – як доля. Нове ім'я – нова доля. За своє довге життя головний персонаж роману нагороджувався різними прізвищами: Панчук (знак того, що батьком хлопчика був молодий пан Драг); Панчук-копилець (копилець – байстрюк, мама росила хлопчика без батька: «Моїм сонцем і моїм місяцем була мамка»).

Кохана Терка умудряється його іменувати навіть прислів'ями: «А ти вчений, мені не наречений», «А ти розумний, як попова шапка», «Ти панської крові... Від рівного дерева рівна й тіль» [1, с. 75].

Русокоса Юліна, онука Петра Стойки називає його на ймення і складає любчику співанки:

Ой, Андрію, муку сію, калачики печу,
Як ня буде мамка бити, я до тебе втечу.
Ой гайова полонина, гайова, гайова, гайова,
В суботу би'м піст держала, коби'м Андріюва.

Ой покладу на віконце черлену лелію,
Бери коня, прийди до ня, молодий Андрію [1, с. 164].

Коли Вічник прийшов після важкої хвороби (прибило дерево) до ватри, «круг якої сиділа братія відрубного монастиря», його назвали Лазарем (натяк на те, що Ісус Христос воскресив благочестивого Лазаря з мертвих). Ченці лісового скиту хотіли бачити Андрія своїм духовним братом.

Після того, як наш герой із берданкою пішов на панцерники і потрапив на каторгу (25+10 років), він став Вічником каторги. Вічний арештант кинув виклик таборовій системі, а та, своєю чергою, хотіла приборкати непокірного, перетворивши його в таборову піщинку. Таборове начальство називає Андрія «дурнем», «лагерною пилью», «бендеровскими мощами», бандитом у рясі: «Смотри, Лена, это бандит в рясе, который один поднялся на мотострелковый взвод. Теперь это лагерная пиль. Но эти бандеровские мощи, этот дряхлый старик до сих пор считает себя нашим политическим врагом. А ему, кстати, столько же лет, как и тебе» [1, с. 213].

На каторзі Андрій одержав ім'я Монах. Коли його саджали роздягненого до білизни в карцер, вкритий кригою, він співав церковні молитви: «Яка се полегкість легеням, яка розкіш душі, котра говорить тоді з небесами! Я співав, і мене се кріпило. А вартовий клав на дверях крейдяні хрестики. То означало, що мене за порушення позбавляли денного окрайця і кварти окропу. Та я все одно співав, і пара з рота клубилася в промерзлій норі.

Далі, коли голос вичахав, я молився. Спочатку пошепки, відтак подумки. Молитва гріє. І – жодної думки, жодного руху, щоб не тратити енергію. Думки теж забирають тепло й енергію, а молитви її дають» [1, с. 211].

Карцери на каторзі, які нагадували скриню мерця, Андрій називав келією монаха, а думка, що чернець мусить умирати багато разів на день, коли цього вимагає послух, допомагали Вічнику перебути нелюдські умови утримування в'язнів: «Я став безтілесною, безгомінною тінню. Сій мартирії міг би позаздрити найзатятіший схимник. Я прийняв се і не ремствував, і нічого більше не жадав. Я їв свій хліб і пив свою воду. Беріг сили. І не вмирав... Про мене заговорили і зеки, і облуга: «Є такий монах, що з берданкою ішов на танки. А тепер намолує каземати Колими...» [1, с. 212].

Письменник жодного разу не іменує свого героя за прізвищем, хоча й кидає камінець у його город, наменуючи: «Брате вороне, я ще не твій... Хіба ти забув, що ворон ворону око не видовбає?» [1, с. 38]. У такий спосіб герой твору стверджує, що він носить прізвище Ворон. Нам здається, що Андрій з шанобою ставиться до ворон, бо він вважає їх тотемними птахами. Автор ненав'язливо показує надприродний зв'язок Андрія з воронами. Скажімо, нас вражає такий епізод роману: «Раптом на острішок (щойно збудованої хижки – С.Ж.) сіла біла ворона. Може, білою вона була від старості, а може, така вдалася, як се рідко буває. Ворона зично каркнула і опустила під мої двері волосський горіх. Я подякував, видовбав збоку ямку і загіб його» [1, с. 67].

Унікальність «Я» Вічника очевидна – це вияв його духовно-активної особистості, це виклик тоталітарній абсурдній системі, спротив ворожому зовнішньому світу.

До честі Мирослава Дочинця, він є майстром творення як заголовків, так і підзаголовків, які є одними з основних компонентів організації текстів. У його романах заголовки – це часто концептуальні згустки, у яких запрограмовані життєві функції персонажів («Криничар», «Горянин», «Вічник», «Світован»). Анастасія Вегеш, досліджуючи промовистість назв романів Мирослава Дочинця, стверджує: «Назви романів «Вічник», «Криничар», «Горянин», «Світован» мають дуже багато спільного: по-перше, в них закодовано образ старої мудрої людини, що вчиться все життя і досягає гармонії з Всесвітом; по-друге, вони доповнюють одна одну; по-третє, в них завуальовано філософський зміст (вічності, буття); по-четверте, вони є назвами людей, які творять, будують, відроджують, а не руйнують. Це справжні будівничі» [5, с. 11].

Назва «Вічник» – мовна перлина. Розкрити семіотичну сутність заголовка як конституанта тексту допоможуть словники. Так, скажімо, за «Етимологічним словником української мови» «вічник» – «вічний володар землі» Я [3, с. 397]. А за «Великим тлумачним словником сучасної української

мови» вічний, від якого утворене Вічник, «не має початку й кінця, безконечний у часі; незалежний від часу, незмінний; який не зникає, не перестає існувати» [6, с. 191]. Заголовок і називний, і символічний одночасно. Заслуга автора в гнучкості створеного образу, який збуджує в уяві читачів найрізноманітніший зміст, вміщує в собі асоціативну енергію. Заголовок «Вічник» містить вказівку на атропоцентр й одночасно репрезентує концептуальну інформацію тексту, бо є носієм ідейного навантаження твору. Отже, назва роману є першим вербальним маркером задуму автора й ключем до концептуальної структури тексту, вона має прогностичний вплив на читачів. Полісемантичним є й підзаголовок до роману «Сповідь на перевалі духу». Дух і перевал є наскрізними символами твору, з розвитком сюжету вони набувають все нових і нових семантичних відтінків. Важкі часи давали головному героєві могутній дух. Духовне становлення Андрія постає в авторському художньому світі кризь символічний ланцюг подій, які можна назвати перевалами.

А перевалів було на життєвому шляху Андрія немало: втеча з рідної землі до Румунії; трагічна героїка Закарпатської України, яку віддали на розправу мадярам, що на Червоному полі біля Хуста вчинили жорстоку бійню над карпатськими січовиками; жахливий полон і втеча від розстрілу; виживання у Чорному пралісі; помста за лісових побратимів-ченців – смертельна сутичка з озброєним до зубів ворогом; сталінські колимські табори, які перемелювали людські життя на пісок, виживання в обертах сталінської терористичної машини, утвердження духу й перемога.

Дух і перевали постають як символи вічного тривання життя, спадкоємності поколінь і спадкоємності батьківської релігії, звичаїв, єдності людини й природи, духовного зростання героя, формування внутрішньої свободи, неминучість оновлення суспільного буття, перемога розумного, справедливого й доброго в людських душах і взаєминах. Пройдемо деякими життєвими стежками й перевалами нашого головного героя.

Вічник перебував у трьох світах – світі природи, соціуму й світі, пов'язаному з Богом. Сам він переконаний, що світ є Богом, а сама людина має божественне начало.

Жив він у повній гармонії з Природою, розчиняючись у ній. Мав багато вчителів – небо, ріку, дерева, гори, квіти...І, як Природа, був мудрий і внутрішньо сильний. Зцілював свій дух і тіло, бо це потрібно було не тільки йому, а й Природі. Не боявся смерті, бо розумів, що людина, як частина природи, цілком не вмирає, адже Природа є безсмертною.

Гармонією наповнений і світ Бога, гармонією, а частіше дисгармонією – зовнішній світ. Перші кроки Андрія – це гармонія в сімейному тісному колі: мама, баба, дід Іван. Родина – це колиска, яка вигодала, виплекала дитину-самосійку (безбаччен-

ка). Юність – прагнення до світла, знань. Перше кохання до Терки – яскраве, як спалах сонця, – й велике горе. Дівчину звалтував жандарм Ружічка, юнак підняв руку на нього, а, отже, кинув виклик системі.

Андрій – поза законом, а далі поза Батьківщиною, без документів, без права на вільне й достойне життя. Щаслива зустріч з паном – аптекарем Джеордже, літування на полонинах, царство трав, сродна праця. А ще красиві земляки румунського Банату, юна Юліна, знову кохання й знову розставання. І, нарешті, Легіон УСС, і він січовий стрілець, який прагне вибороти самостійну Закарпатську Україну, жахливий безрезневий бій 1939 року за волю рідного краю, поразка, полон, втеча від розстрілу, а далі кам'яний котлован і праліс, знайомство з монахами, будівництво лісового скиту. І ще одне палке кохання з Нуцькою.

Знову виклик системі – уже радянській: вступає у бій з танками. Поранення. Суд. Моторошне конвоювання до Колими. В'язнично-таборовий світ для Вічника – це світ безнадії, світ знущання над особистістю, приниження її честі й гідності, це згусток живого болю. У колимських таборах Андрія пропускають колами пекла, намагаючись підкорити цю вільну, сильну духом особистість. Його хочуть перетворити у таборовий пил, а він духовно вивисується над начальством, в'язнями, розкриваючи все нові й нові потенційні можливості власного духу. Нікому не вдається порушити його гармонії між психічним і духовним. Вічник віднаходить сенс буття на каторзі, уявно перетворюючи своє життя на схиму. Він пам'ятає, як Ісус Христос приніс самого себе в жертву людям. Втілюючи архетипічну за своїм походженням ідею самопожертви як символічного обміну між різними рівнями буття, Андрій отримує можливість свідомого й вільного входження у «простір тяжіння» символіки жертвоприношення. Віра в Бога веде його до свободи, а отже, до перемоги над собою. Свобода – це здатність приймати важливі рішення і брати на себе всю відповідальність.

Спокій, самозаглиблення відкривають шлях до пошуків внутрішнього Бога та свого особистого внутрішнього «Я». Як тут не згадати притчу «Пізнай себе»: Коли Бог створив людину, то злякався: «Якщо людина визнає про мене, то стане такою ж, як я. Що мені робити?».

Господь покликав ангелів і став з ними радитись. Але ніхто нічого не зміг придумати.

– Якщо я сховаюсь на верхівці найвищої гори, то настане день, і людина збереться на неї.

Якщо я сховаюсь під землею, то людина і там знайде мене. Якщо я сховаюсь в морі, то настане день, і людина винайде спосіб проникнути в морську глибину. Якщо я сховаюсь на небі, то прийде час, коли людина підніметься на небо, і мене знайдуть. Що мені робити? І тут один ангел, який весь час мовчав, порадив Богові сховатися в середині людини. Людина ніколи себе не вивчить

до кінця, а тим більше, не буде там шукати Господа.

Вічник сприймає зовнішній світ як абсурдний і видобуває опозицію між навколишнім і внутрішнім світами. Робить усвідомлений власний вибір, вільне входження у свою душу, яка належала Господу.

Безперечно, йому спочатку притаманне й відчуття екзистенційної тривоги у відносинах із зовнішнім світом, і жажка самотності, і відчай, але він стоїчно все це відкидає. Андрій скеровує свої дії так, що не потребує особливих реакцій на зовнішні процеси.

За допомогою співів псалм і молитов, теологічного самозаглиблення зберігає енергію, наближаючись до вищого сенсу буття. Роздумуючи про сутність людського життя, про добро й зло, Вічник доходить висновку, що цінністю є правда й свобода, і відкриває світ безмежних можливостей у собі. Недарма ж українські етнопсихологи стверджують, що основною психологічною рисою українців є відчуття своєї індивідуальності. У нашого народу «Я» завжди яскраво виражене, а наше філософічне думання, розуміння моралі, етики впливають із поняття особистості. У нас навіть під час колядування, яке може тривати в хаті одного газди три години, побажання складаються окремо кожному, навіть для немовлят, а перед щедруванням завжди запитували, кого віншувати.

Отже, головний герой роману «Вічник» є високодуховною особистістю, яка має багатий внутрішній світ, сформований на основі набутих попередніх поколінь, про що свідчать його імена: Знатник, Босоркун, Відун, Ворожбит.

Вічник наділений міфологічним світоглядом, що підтверджує його приналежність як до свого рідного етносу, так і до цивілізації, адже міф – «це нитка, яка зшиває воедино минуле, теперішнє і майбутнє» (Дж. Бірлайн).

Його самосвідомість та діяльність спрямовувалася на зовнішній і внутрішній світи. Він є світською і релігійною людиною, на що вказують такі його імена, як Андрій і Монах. Він схильний до Вічних цінностей: Істини, Добра, Краси.

На допомогу викладачам української літератури пропонуємо **орієнтовний план вивчення роману Мирослава Дочинця «Вічник. Сповідь на перевалі духу».**

1. Історія написання твору та його жанрові особливості.

2. Силкові поля філософії й фольклору в романі.

3. Тематика й проблематика твору:
– людина й світ; людина й Бог; людина й Природа;

– пізнання себе: «простити минуле, пізнати теперішнє і розгадати будучнє» свого внутрішнього «Я»;

- проблема оновлення людини;
- проблема людяності;

- проблема віри;
- проблема часу;
- проблема здоров'я і довголіття;
- проблема абсурдності світу й людського життя в ньому;

– проблема протистояння абсурдному світові;

– проблема свободи й морального вибору людини;

- проблема життя й смерті;
- проблема вічності;
- проблема духовності людини;
- проблема морально-етичних цінностей;
- проблема державності; проблема патріотизму;

– проблема безпорадності вождів і поведирів української нації;

- проблема батьків і дітей;
- проблема любові;
- проблема роду;
- проблема милосердя;
- проблема щастя.

4. Образна система роману:

- Загальна характеристика образної системи;
- Вічник як надзвичайна людина виняткової долі: «Все, що я шукав, було в мені. Його лише належало відкрити, звільнити від сміття» [1, с.272].

Три камені земного буття Вічника: «Щоб я був потрібний іншим, потрібний Господу і був потрібний собі» [1, с.266].

– Родичі Вічника (дід Іван, баба, мати, вуйко Ферко).

– Учителі Вічника (Микола Шугай, пан-аптекарь Джейордже, камчадал, ворожбит Тику, китаєць-мисливець, дитина лісу Чан Бао, столітній дід із румунського Банату Петро Стойко).

– Жінки в долі Вічника (Терка, Юліна, Нуцька).

5. Символіка роману «Вічник».

6. Вікторина за твором.

Орієнтовні запитання для літературних полілогів:

– Прокоментуйте епіграфи до роману: «Ми приходимо в світ, Стиснувши руки в кулак, Ніби хочемо сказати – все моє! Ми покидаємо світ з відкритими долонями – Нічого я не взяв, Нічого мені не потрібно! Весь я ваш, боги!» (Гімн Сократа); «Світ ловив мене, але не впіймав» (Григорій Сковорода); «Я – подих у Божому небі. Я – лист у Божому лісі» (Халіл Жибран).

– Доведіть, що епіграфи є індикаторами ідейного навантаження роману.

Доведіть, що епіграфи є своєрідними знаками до тексту. Чим викликана мотивація вибору саме цих епіграфів?

– Прокоментуйте думку про оновлення людини: «Прийде час і ти не схочеш, не зможеш бути таким, як перше. Се може статися враз. І не треба сього боятися. Все змінюється в сьому світі. І лю-

дина теж. Змінюйся. Одягай нову сорочку на тіло. Одягай душу в нові шати. І не чекай для сього нового ранку чи понеділка. Ставай новою людиною вже.

Ставай новим у всьому. Вирівняй душу з Природою. Скидай із себе недобрі звички вчорашнього – і обновишся. І полегшено підеш уперед. Не озирайся, не жалій за тим, що лишилося позаду, що впало з твого горба. То вже не твоє» [1, с.38–39].

– Чи згодні Ви з формулою любові Вічника і Платона?

«А до Терки щосуботи несли мене через чотири села крила, а коло неї м'якнули на віск і стікали до її білих, як гусята, ніжок. Я брав у свої руки дороге личко, теж біле й матове, і холодив ним свій розпашілий вид. Дивна природа жінки, яку без пам'яті любиш: коли тебе спалює жага, вона освіжає; коли на серці ледок – зігріває; коли всихає в сумнівах душа – вона наповнює її тихою ніжністю. Я готовий згодитися з Платоном, що люблячі серця відшукують одне в одному свою подібність, любов є не що інше, як спілка розділених часток єдиної колись істоти» [1, с.92].

– Прокоментуйте думки про розум і час: «Не ти для часу, а час для тебе. Не діли хвилину, не розтягуй годину. Не обганяй і не помножуй час. Скорися його звичайному і мудрому плину. І він винесе тебе, куди належить – у Вічність, увійди в час, як у ріку, розчинися в ньому. Щоб простити минуле, пізнати теперішнє і розгадати будучнє. І прийде спокій сили. І сила спокою» [1, с.50];

«Не марнуй часу, втискай у нього корисний і радісний труд. Чим більше праці ти ущільнив у своєму житті, чим більше пізнав і відкрив, тим воно довше – життя. Тому день нинішній цінуй більше, ніж завтрашній. І так щодня. Бо тільки те твоє, що дістав ти нині, в оцю хвилину» [1, с.168];

«Все, що є в тебе і в тобі, перетворюй у добрі діла. Першим і останнім для тебе хай буде діяльність. Не гайнуй часу – се матерія, з якої створено світ. Усе важке для лінощів, а для труда все легке. І пам'ятай, що гроші для тебе, а не ти для них. Одна копійка – то дуже мало. Копійка і робітна людина – то вже гривня. А копійка, робітна людина і Бог – се вже, багатство» [1, с.198].

Доведіть справедливості цих думок життям Вічника.

– Чи погоджуєтесь Ви з формулою життя, запропонованою Вічником? «Люби життя таким, яким воно є. І воно полюбить тебе таким, яким ти є.

І пам'ятай: де б ти не був, ти – дома. Се дуже важне: скрізь чути себе, як дома» [1, с.51–52].

– Вічник стверджує, що кожна людина – це «виплід роботи Великого Майстра», «дитина Божа» [1, с.65] і невід'ємна від Природи. Чи погоджуєтесь Ви з цими думками? А чи маєте інше пояснення.

– Прокоментуйте концепцію щастя за Вічним Дідом:

«Мене смішила, але й тішила його невичерпна доскіпливість. Раз запитав:

– У чому щастя, діду?

– А сам ти як гадаєш?

– У любові до жінки?

– Ні.

– У грошах?

– Ні.

– У владі над іншими?

– Ні.

– У родині?

– Ні.

– В роботі?

– Ні.

– У вірі?»

– Ні.

– В добротворенні?

– Ні.

– В мистецькому занятті?

– Ні.

– В друзях?

– Ні.

– В розвагах?

– Ні.

– То, може, в боротьбі – за свою землю, за свободу, за рідну мову, за віру?

– Ні.

– То в чому ж, діду?

– У всьому, що ти перелічив. Але не поокремо.

Щастя... Його чекають і шукають, за нього борються й страждають, не знаючи доконечно, що се таке. Ніхто не обіцяв нам щастя, зате обіцяно допомогу. І я не знаю рецепції щастя, зате знаю, як наповнити втіхою кожен свій день» [1, с.264–265].

– Перекажіть фрагмент роману про дідову криницю й прокоментуйте думку Вічника: «...з роду все починається – родина, народ, родова мова і родова сила. І ти, як краплина, повниш сю ріку далі. І не смієш порушити її чистоти й глибини. Тоді в минулому твоему буде радість і в майбутньому матимеш надію» [1, с.272].

– Яку найбільшу цінність здобув за життя Вічник?

«...свобода. Внутрішня свобода. Звільнення від страху, від забобону, марних клопотів, облудних пристрастей, людських обмов. Що посієш, те й пожнеш» [1, с.272].

– Прокоментуйте філософську сентенцію Мирослава Дочинця:

«Доки ми пам'ятаємо, доки нас пам'ятають – доти живе закон Вічності».

– Як Ви розумієте закон Вічності?

Свою думку підтвердіть прикладами з життя.

– Чи погоджуєтесь Ви з визначенням патріотизму, запропонованим Знатником? «...патріот – се той, котрий береже цілісність свого роду, виховує родину в порядності і національному дусі, береже в родючому і красивому стані землю, яку дали йому Pater-Господь і pater-батько. Се – істинний патріот, живий стовп нації, а не той, хто лише збуджено плеще язиком промов до Батьківщини.

... Кожен хлопчик має вирости борцем, що готовий захистити як родину, так і вітчизну, і віру. А живучи в мирний час, повинен боротися за вдосконалення життя своєї родини і вітчизни. Тоді можемо бути спокійними за наш народ, за нашу країну» [1, с. 273–274].

– Доведіть, що роман Мирослава Дочинця «Віник» – філософська притча про людину (духовне осмислення дійсності, пошуки вічних істин, розуміння морально-етичних цінностей).

– Прокоментуйте філософську дефініцію Мирослава Дочинця: «Нікому... не дано пізнати до кінця Істину. Бо не має вона стосунку до наших земних уявлень, до наших законів. І нікому не переступити сього порога. Але ступити на сей духовний поріг можна і треба» [1, с.4].

Вікторина за романом

Мирослава Дочинця «Вічник»

Про кого мовиться?

– «Се був волхв трави, він молився на неї, він знав з нею розмовляти» (про пана-аптекаря Джордже із Румунії, с.134)

– «Кожній траві свій час. І кожному хворому – своя трава. Як у стеблах і коріннях замішуються і зріють трунки для різних стихій, так і хворощі людські спричиняються чи то воздухом, чи жаром, чи групними солями, чи нестачею доброї води.

Його перемога була піднесена, як казань з амвону. В очах мигтіли іскри запалу. Тоді з непоказного, дрібнорослого чоловічка він перемінювався в таємничого знатника. Я починав розуміти, чому всі шанобливо називали його «поважним». І в горах, і в городі Сиготі, і навіть у Букурешті, куди ... двічі в році їздив читати лекції» (про Джордже, с. 138).

– «Кажуть, злодій! Ти видиш мої статки: німецький гвер і пазуха патронів. Я не те, що своєї, а й няньової хижі вже не маю під Сухарем, бо спалили її за мої гріхи. Все, що наставра, – постіль під корчем, ліщинові обороти, а маржина – олені й дикі свині. ... – злодій, ... – ворог держави!»

Він розпалювався, і ліва вилиця його ще більше біліла, аж мертвіла» (про Миколу Шугая, с.109).

– «...які вони схожі й несхожі в своїй волі до життя, жадобі дії – темний і навісний протестант ... і шляхетний, просвітлений благодійник Як два спади одної гори – захмарений і сонячний. Як кожух верховинця: з одного боку м'яка вичинка, а з другого – груба шерсть. І в кожного своя правда. Чи подоба її...» (Про Миколу Шугая і пана Джордже, с.143).

Кому належать думки?

«Ніхто й ніщо не може занепасти чоловіка, крім нього самого ... Як ти до світа – так світ до тебе. Кедь довго будеш зазирати в безодню, то безодня зазирне в тебе. Не карай себе споминами і не журися за будучність. Долю твою вовк не з'їсть. А Терка... Жінки нам не належать, то вони нас вибирають, а не ми їх. І на жандарма

того не лютуй. Відпусти його з серця. Він і так до тебе прийде, сам...

За хрестиком своїм. Невгомонна душа християнська» (Джордже, с. 139).

«Головне – відкрити для себе Природу і прийняти її в собі. Тоді тіло твоє обмінюватиметься енергією з тілом Природи, а розум черпати від Її розуму» (Вічнику, с. 255).

«Зустрів людину – порадуй її. Бодай теплим поглядом. І сам зігрієшся» (мінгрелу Вану, с. 253).

«Думка про Верховну істоту не придумана, не нав'язана нам, вона одержана нами в генах від предків. Людина – се вічне каяття, вічне відродження духу. Без Бога вона раб природи, а з Богом – дитина Мудрого Всесвіту (отцю Василю, с. 261).

«Все, що я шукав, було в мені. Його лише належало відкрити, звільнити від сміття» (Вічнику, с.272).

«Я тільки знаю, що я нічого не знаю. Моя істина в цьому (грецькому філософові Сократу, с. 106).

«І з упослідженої окраїни постане Україна – кріпка, пишна, благодатна, як новий Єрусалим. Бо так ведеться, що хромий віл стає першим, коли череда повертається. Та до того перейти належить не один чорний ліс» (схимнику Чорної Чаші, блаженному Лавру, с. 186).

«Якогома більше спілкуйся з обдарованими людьми, щоб жити їхнім розумом і талантом» (Вічнику, с. 239).

Чий це портрет?

– «Тепер він стояв переді мною: невисокий, коренастий, набитий, як дубовий гриб. Вже не легінь, ще не поважний газда. До повнявого лица прилип брезклий осміх, ніби чоловік оцту лизнув. У бистрих, уважних, очах сіклися до скалки льоду, то білі бритви. Випнуті порослі вилиці виказували тверду, затяту, свавільну натуру. Одна половина лица виділася мені сірішою, блідішою. Може, через те, що коло ватри сидить за одним боком, подумав я. Мав він на голові солдатську шапку, наверхнену на вуха. Під довгим гумовиком блищали м'які шкіряні постолі. Брудні кощаві пальці стискали, як птиця галузу, чубук. Мулька тривога повнила простір довкола сього чоловіка» (портрет Миколи Шугая, с. 108–109).

– «Жвавий, як мотиль. Борода біліша за сорочку. Тиха радість на лиці... Дідо легкий, як перо, трава під ним не гнеться. Став, усміхаючись до себе, бережно відсунув ногою вбік слимачка, зняв павутину з галузини, скрутив і поклав під язик. І далі залопотів голими п'ятами. Живий, як рибка, веселий, як ластівка, гордий, як скала» (Столітнього діда Петра Стойки з Банати в Румунії, с. 159).

– «...дівча з очима-чорничками. За вухами мала застромлені черешні.

Біла сорочка, біле монисто, білі зуби при тернових очах...» (портретні деталі Терки, с. 71, 73).

Чий це заповіт?

– «Хочу, аби ти звикся з сими уроками, як зі своїми п'ятьма пальцями:

1. Иди за світлом і сам неси світло.

2. Нічого не бійся. Ніщо і ніхто не може знищити твою безсмертну душу. І тому йди по життю вільно, чесно і спокійно.

3. Навчися радіти кожній подарованій тобі хвилині. Смійся обличчям і душею.

4. Принось радість іншим. Будь людяним.

5. Прощай усе і завжди. Прощай усіх і себе» (заповіт Джордже Вічнику, с. 163).

Висновки. Роман Мирослава Дочинця «Вічник» має необмежені можливості для плідної й цінкової роботи як зі старшокласниками, так і зі студентами. Під час вивчення цього тексту доцільно використовувати такі методи й методичні прийоми, які увиразнять його зміст: проблемні бесіди, літературні полілози, дискусії, вікторини за твором, філософські й фольклорні коментарі, збирання перлин мудрості для самовдосконалення, для усвідомлення свого справжнього «Я» (афоризми Сократа, Вічника, мінгрела Вану з Колхіди, аптекаря Джордже,

схимника на луб'яних листах – блаженного Лавра, ченців лісового скиту, китайця з уссурійської тайги Чан Бао), мистецтвознавчі діалоги й монологи типу: «Я режисер фільму «Вічник» за романом Мирослава Дочинця». «Концепція ролі головного героя фільму Андрія», «Специфіка музичного супроводу ігрового кіно «Вічник», «Особливості ілюстрування роману Мирослава Дочинця «Вічник», «Концепція театральної вистави за романом «Вічник»: Сповідь на перевалі духу», «Мої родзинки під час виконання ролі Вічника», «Сценографія вистави «Вічник» за романом Мирослава Дочинця», словесне малювання, трактування різних художніх засобів роману як інструментарію образності (скажімо, функції словесної анафори «Бульк-бульк-бульк...» у романі «Вічник», с. 13–23; роль вставної діалогової новели про Сократа для розкриття образу Вічника, с. 103–106 тощо). У процесі такої роботи зміст роману сприйматиметься глибоко й образно, читачі легко увійдуть у філософські, фольклорні поля тексту, розумно інтегруватимуть до літературних ще й мистецькі знання.

Література

1. Дочинець М.І. Вічник / Мирослав Дочинець. – Мукачєво: Карпатська вежа, 2013. – 280 с.
2. Дочинець Мирослав. Многії літа. Благії літа. – м. Мукачєво: «Карпатська вежа», 2011. – 143 с.
3. Етимологічний словник української мови: В 7-ми т. – Т.1: Л–Г. / Ред.кол.: О.С. Мельничук (гол. ред.), І.К. Білодід, В.Т. Коломієць, О.Б. Ткаченко. – К.: Наукова думка, 1982. – 631 с.
4. Персонажи славянской мифологии / Рис. словарь. / Сост.: А.А. Кононенко, С.А. Кононенко; Художник В.А. Кононенко. – К.: Фирма «Корсар», 1993. – 224 с.: ил.
5. Вегеш А. Промовистість назв романів Мирослава // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 2 (32). – 2014. – С. 8–12.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел] – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

Светлана Жила

КОНЦЕПЦИЯ ВЕЧНОГО БЫТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЛИЧНОСТИ И НАЦИОНАЛЬНОГО МИРА ПО РОМАНУ «ВЕЧНИК» МИРОСЛАВА ДОЧИНЦА: ИЗУЧЕНИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ И ВУЗЕ

Аннотация. В статье исследованы название романа Мирослава Дочинца «Вечник», фольклорные поля, проанализирован полигамный образ человека-борца. Автор предлагает план практического занятия, вопросы для дискуссионной проблемной беседы, викторину по произведению.

Ключевые слова: заголовок, перевал, дух, полигамный образ, фольклорные поля, практическое занятие, проблемная беседа.

Svitlana Zhyla

THE CONCEPT OF ETERNAL LIFE OF NATIONAL PERSON AND NATIONAL PEACE BASED ON THE NOVEL "VICHNYK" BY MYROSLAV DOCHYNETS: STUDYING OF THE LITERARY WORK AT SECONDARY AND HIGH SCHOOL

Summary. In article are investigated the name of the novel of "Vichnyk" by Myroslav Dochynets', folklore field of this work; are analysed a polygamous image of the person fighter. The author offers a plan of practical classes, questions for a debatable problem conversation, a quiz on the novel.

Keywords: a heading, a pass, the spirit, the polygamous image, folklore fields, practical classes, a problem conversation.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2016 р.

© *Жила Світлана Олексіївна* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.